

Umumi Maden Durumu

TÜRKİYE:

Dünya piyasasının altüst olduğu bir devirdeyiz. Beynelmilel bağlar çözülmüş ve ekonomik hayat keşmekeş bir hale gelmiştir. Dünyanın bu karışık ve karanlık manzarası ortasında Türk madenciliği, bütün Türk varlıkları ve çalışmaları gibi *Millî Şefin* bütün milletin irade ve azmini toplayan direktifi ve teşvikile sistematik inkişaf seyrini muhafaza etmektedir.

Cumhuriyet hükümeti, madenciliğimizle yakından alâkadar olarak istihsalâtı artırmak yolunda isabetli ve lüzumlu tedbirler almakta, genç ekonomimizin temeli olan yeraltı servetlerinin istikşaf ve işletmelerin e büyük bir ehemmiyet atfetmektedir. Günlük gazete ve sair neşriyatta da görüldüğü veçhile *Başvekil ve İktisat Vekilimiz* madenlerimizi yerinde tetkik maksadile seyahatlere çıkmaktadır. Zonguldak - Ereğli kömür havzası, Divrik demir yatakları, Ergani bakır madenleri, Guleman krom işletmeleri... nihayet memleketimizin ekonomik inkişafında büyük bir rol oynayacak petrol kaynakları *Başvekilimiz* tarafından bizzat gezilmiş ve yerinde tetkik edilmiş bulunmaktadır.

Taşkömür:

Zonguldak - Ereğli taşkömür havzamızda Millî Korunma kanununa istinaden bazı mühim tedbirler alınmıştır. Son aylar zarfındaki istihsalâta ait istatistiki malûmat elimize gelmemiş olmakla beraber *Başvekil Dr. Refik Saydam'ın* radyo nutkundan öğrendiğimiz veçhile kömür havzasındaki iş mükellefiyeti kararı müsbet neticeler vermiştir.

Burada havzamızın 1940 senesi ilk 4 aylık istihsali ve imraratını geçen 1939 senesi ile mukayese edelim. Carî senenin ikinci kânun - nisan ayları zarfında 925.145 ton taşkömür istihsal edilmiştir. 1939 senesinin aynı devresine düşen istihsal miktarı 909.939 tondur; demek ki: bu yılın ilk 4 ayında 15.206 ton bir tezayüd mevcuttur. Buna mukabil dahilî imraratımızın 1939 yılı 4 aylık yekûnu 516.275 ton iken 1940 senesi aynı aylarında 617.004 tona çıkarak 100.729 ton yani % 19,51 nisbetinde bir tezayüd kaydettiği şayanı dikkattir.

Havzamızın 1940 senesi ilk 4 ayındaki taşkömür istihsal ve imraratı aşağıdaki cetvelde tebarüz etmektedir. (Ton hesabı).

A y l a r	Tuvenan istihsalât	Dahilî imrarat	Harici satış	Yekûn
İkinci kânun	171.624	110.202	989	111.191
Şubat	251.809	153.086	709	153.795
Mart	262.908	171.977	5.918	177.895
Nisan	238.804	181.739	4.107	185.846
Yekûn	925.145	617.004	11.723	628.727

Umumî istihsalâta münferid işletmelerin hisselerine gelince Eti Bank Ereğli Kömür İşletmesi 263.300 ton ile ön safta gelmekte ve 4 aylık istihsalâta % 28,46 nisbetinde iştirak etmektedir. İkinci olarak 191.640 ton istihsal yapan ve % 20,71 nisbetinde hissedar olan Kozlu Kömür İşleri Ş. ti gelmektedir. Türkîş şirketinin 4 aylık umum istihsalâttaki hissesi 111.913 ton yani % 12,10 dir. Başlıca kömür işletmelerinin aylara göre istihsalleri ve % nisbetleri aşağıdaki cetvelde tebarüz etmektedir.

A y l a r	Ereğli K. İşl.	Kozlu K. İşl.	Türkîş Ş-ti	Kilimli K. M. Ş-ti Ereğli	Türk Kömür Kandilli Ş.	Kilimli K. M. Ş-ti Zonguldak	Türk K. Kozlu Ş-ti
İkinci Kânun	50.015	36.635	21.458	13.467	9.439	9.665	7.741
Şubat	70.190	50.581	30.233	20.844	19.061	14.172	11.472
Mart	76.229	52.764	31.013	22.969	18.000	16.664	12.166
Nisan	66.866	51.660	29.209	20.396	23.500	13.209	11.524
Yekûn	263.300	191.640	111.913	77.676	70.000	53.710	42.903
% nisb.	28,46	20,71	12,10	8,40	7,57	5,81	4,64

Bu cetvele bakılırsa 7 başlıca işletme 1940 senesi ilk 4 aylık istihsalâtına % 87,69 nisbetinde iştirak etmişlerdir. Mütebaki 11 işletmeye umum istihsalâtın ancak % 12,31 i düşmektedir.

617.004 tonu bulan dahilî imraratın 595.466 tonu Karabük Demir ve Çelik fabrikalarına, Devlet Demir Yollarına. Elektrik santrallarına ve sair müesseselere ve eşhasa satılmış olup 21.538 tonu Türk gemilerine ihrakiye olarak verilmiştir. Memleketin endüstrileşmesine muvazî bir şekilde taşkömür sarfiyatı da artmaktadır. Ereğli - Zonguldak havzasındaki mevcut stoklar sene başında tuvenan ve lave dahil olmak üzere 97.495 tondan nisan nihayetine 68.842 tona düşmüştür.

Son dakikada aldığımız resmî malûma-ta göre bu senenin mayıs ayı zarfında 276; 191 ton taşkömür istihsal edilmiştir. Bu miktardan 177.720 tonu dahilî piyasaya imrar edilmiş, ve 2214 tonu ecnebi gemilerine ihrakiye olarak satılmıştır.

Taşkömür satışını tanzim maksadile 3.870 numaralı kanuna müsteniden 2/12891 sayılı kararname mucibince Ereğli Havzası Kömürleri Satış Birliği tesis edilmiş ve faaliyetine başlamıştır. Birliğin merkezi Zonguldak olup başlıca şehirlerde şubeler tesis edilmektedir.

Harb bidayetinden itibaren hamule olarak kömür ihracatının yasak edilmesi ve ancak istisnâî hallerde ihraç edilebilmesi yüzünden ecnebi memleketlere taşkömür satışıımız asgarî miktara inmiş ve 1940 senesi ilk 4 ayında ancak 11.723 tona balığ

Başvekil Dr. Refik Saydam'ın Madenlerimizi Ziyaretlerinden Bir Kaç İntiba:

Başvekil Dr. Refik Saydam refâkatinde İktisat Vekili Hüsni Çakır ve M. T. A. Enstitüsü Genel Direktörü Hadi Yener bulunduğ u halde Divrik Demir yataklarını gezerlerken.

Başvekil ve İktisat Vekili Divrik İşletme müdüründen maket üzerinde bazı izahat alırlarken.

Başvekil Dr. Refik Saydam ve İktisat Vekilimiz Ergani bakır madenlerini gezerlerken.

Başvekil **maiyetlerle** Ergani **bakır** madenleri tesisatını tetkik ederlerken.

Başvekilimiz ile iktisat Vekilimiz refakatlerinde alacakadarzevatolduğuhalde Guleman Krom yataklarını gezerlerken.

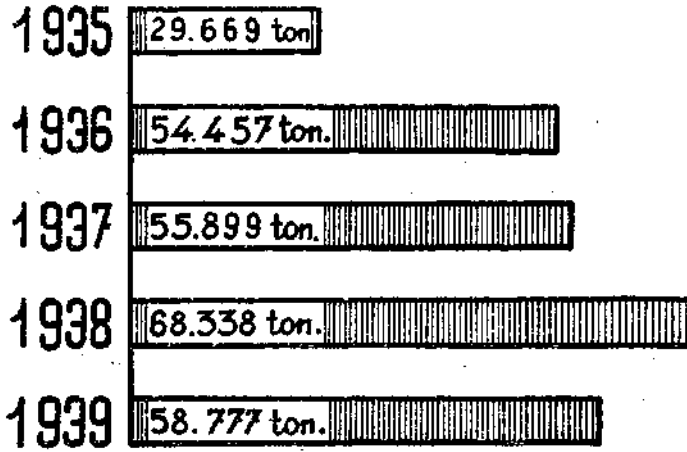
BaşvekilDr.RefikSaydam veİktisatVekilimizHüsni Çakır Guleman Krom madenlerinde işletme müdüründen bazı izahat alırlarken.

olmuştur. Bu miktar ecnebi bandıralı gemilere ihrakiye olarak verilmiştir. 11.7.23 tonunun memleketlere göre tevezzüü bervechi atidir (ton üzerinden)

<u>İngiltere</u>	<u>İtalya</u>	<u>Panama</u>	<u>Romanya</u>	<u>Yunanistan</u>
990	2.114	430	5.478	2.711

Ticaret vekâletinin malûmatına göre ikinci kânun - nisan 1940 ayları zarfında cem'an 18.068 ton maden kömürü ihraç edilmiş ve mukabilinde 261.434 liralık döviz temin olunmuştur.

ZONGULDAĞIN SÖMİKOK İSTİHSALATI

Taşkömürün bir kısmı sömükok ve briket istihsalı için kullanılmış ve bu sene ilk 4 ay zarfında Türkiş şirketi tarafından 19.512 ton sömükok ile 9.684 ton briket dahilî piyasaya sevk edilmiştir. Bu rakamlar 1939 yılının aynı devresindeki imraratla mukayese edilirse sömükok veya Türk antrasiti ile briket imraratı da nisbeten arttığı görülmür. Aşağıdaki cetvel 1939 ve 1940 senelerinin ilk 4 ayındaki imraratı tebarüz ettirmektedir. (Ton hesabı).

Yukarıdaki cetvel ve donnelere bakılır sa 1940 senesinin bidayetinde Ereğli - Zonguldak kömür havzası inkişaf seyrini muhafaza ederek istihsalâtında nisbî bir tezeyüd kaydetmektedir.

Hükümet tarafından madenlerimizdeki istihsalâtı makineleştirme yolunda alınan tedbirler arasında bilhassa Çatalağzında kurulacak olan büyük mikyastaki elektrik santralının tesisine dair karar göze çarpmaktadır. Bu iş Eti Bank tarafından Metropliten - Viekers elektrik şirketine ihale olunmuştur.

Aylar	Sömükok		Briket	
	1939	1940	1939	1940
İkinci Kânun	5.442	3.223	112	42
Şubat	3.746	4.068	184	3.031
Mart	3.070	4.830	2.537	3.001
Nisan	4.408	7.391	1.001	3.610
Yekûn	16.666	19.512	3.834	9.684

Liğnit:

Memleketin nisbeten genç olan liğnit endüstrisi büyük adımlarla inkişaf etmektedir. Daha 1935 senesinde 73.355 tonu bulan liğnit istihsalâtı 1939 yılı zarfında 151.267 tona baliğ olmuştur. Elimizdeki 4 aylık malûmata göre 1940 senesinin ikinci

kânun - nisan ayları zarfında aşağı yukarı 78.500 ton liğnit istihsal edilmiş bulunmaktadır.

Bu miktarın 51.553 tonu Eti Bank Liğnit işletmelerine düşmektedir. Son zamanlarda Eti Bank memleketimizin Liğnit istihsalâtına % 66,09 nisbetinde iştirak etmektedir. Başlıca madenlerin ilk 4 aylık istihsal miktarı (ton itibarile) bervechi atidir:

Diğer liğnit madenlerinden Devlet Demiryolları tarafından işletilmekte bulunan Amasya - Çeltiğin 5 aylık imraratı 24.040 tona varmıştır.

Eti Bank mülkiyetindeki madenlerden carî senenin ilk 4 ay zarfında cem'an 46.911 ton liğnit imraratı yapılmıştır. Bu imraratın 24.971 tonu Soma, 12.536 tonu Tavşanlı ve 9.404 tonu da Değirmisaz liğnit madenlerine düşmektedir.

Aylar	Soma	Tavşanlı	Değirmisaz	Yekûn
İkinci Kânun	4.671	4.099	1.255	10.025
Şubat	6.815	3.941	3.294	14.080
Mart	7.550	4.741	4.581	16.872
Nisan	5.410	2.774	2.392	10.576
Yekûn	24.476	15.555	11.522	51.553

Sümer Bank tarafından işletilmekte bulunan Gerenez - Nazilli madenlerinin aynı devredeki liğnit imraratı 1.117 tona baliğ olmuştur. Hülâsatan denilebilir ki memleketin liğnit endüstrisi son senelerdeki inkişaf seyrini 1940 yılında da muhafaza etmiş olup carî senenin istihsali kolaylıkla 200.000 tonu aşacağı ümid edilmektedir.

Demir cevheri:

Karabük Demir ve Çelik fabrikalarının tesisatı ikmal olunmakta ve faaliyeti gün geçtikçe artmaktadır. Bu genç endüstriye bir uçtan ve bol bol yetiştirilmesi lâzım demir cevheri, yataklarının memleketin muhtelif mintakalarındaki istikşaf işi de büyük adımlarla ilerlemektedir. 1939 senesi zarfında 236.035 ton istihsal veren Divrik demir cevherinden başka Kocaeli vilâyeti Adapazarı civarında zengin Çamdağ demir cevheri yatakları keşfedilmiş olup üzerinde etüdler berdevamdır. Mecmuaımızın «Etüdler» kısmında görüldüğü veçhile Çamdağ cevheri demir tenörü Divrik cevherlerinden biraz düşük olmasına rağmen Avrupamn belli başlı demir cevherlerine muadil evsafı haizdir. Sakarya nehri yakınında ve deniz nakline müsait bir mahalde bulunan Çamdağ demir cevheri yatakları ekonomik bakımdan işletmeğe elverişli olup Karabük endüstrimiz için yeni bir iptidaî madde kaynağı olacaktır.

Divrik demir madenleri 1939/40 kışının fazla sert ve havaların fena olması yüzünden ikinci kânun ve şubat aylarında istihsalini tahdid etmek mecburiyetinde kalmıştır. Bundan dolayı 1940 senesi ilk 4 ay zarfındaki istihsalât miktarı ancak 23.973 tonu bulmuştur.

Karabük'e olan cevher imraratının aylık vasatı 10.000 ton raddesinde kalmış ve carî senenin ilk 4 ayında cem'an 39.527 ton demir cevheri imrar edilmiştir. Bu imraratın yaz aylarında 2 - 3 misline çıkarılacağı aşikârdır.

Bu vesile ile hükümetimizin 3.4.1940 tarihli ve 12.216 sayılı kararnamesi mucibince memleketin ticaret merkezlerinde profil demir mevcudunun kontrole tâbi tutulmasına ve Millî Korunma kanununun 16 ncı madde hükümlerine tevfikan 6, 8, 10,

15 ve 20 mm. kutrundaki demir çubuk ve tel fiatlarının hkûmetçe tesbit olunmasına işaret edelim. Bu fiatlar ton başına lira hesabına aşağıdaki şekilde tesbit edilmiştir:

Katlanarak demek haline getirilmiş çubuk demirler fiatına katlama ve dem masrafı olarak 8.20 lira bir zam yapılmıştır.

Ebad m. m.	Katlanmış	Katlanmamış
6	237.28	229.08
8	221.88	213.68
10	206.46	198.26
12	196.17	187.97
14	193.64	185.44
16	191.03	182.83
18/33	185.89	177.69

Krom cevheri:

Geçen mecmuamızda işaret edildiği gibi ihracat maddelerimiz arasında ehemmiyetli bir rol oynamakta olan krom cevheri imraratımız dünya iktisadî buhranı ve seyrüseferin intizamsızlığı yüzünden bir tenakus kaydetmektedir. Harp bidayetine kadar beynelmilel piyasada ön safta yer alan krom cevherimizin ihracatı son zamanlarda bazı güçlüklerle karşılaşmaktadır.

Buna rağmen 1940 senesinin ilk 4 ay zarfında 53.579 ton krom cevheri muhtelif memleketlere ihraç edilmiş ve 1.420.020 liralık döviz temin olunmuş bulunmaktadır. Harbe takaddüm eden ve ekseri memleketlerin stratejik ihtiyatlar biriktirmesi ile temayüz eden aylarda krom cevheri ihracatımız bir rekor seviyeye yükselerek 1939 yılının ilk 4 ayında 71.450 tona çıkmıştır. Harb buhranı yüzünden carî senenin aynı devresinde 17.871 ton bir tenakus mevcuttur.

1940 senesinin ilk 4 aylık ihracatında 41.486 ton ile Eti Bank ön sırada yer almış ve umum ihracata % 77,4 nisbetinde iştirak etmiştir. 9.653 ton veya % 18 nisbeti ile Fethiye Krom Şirketi ikinci ve 2440 tonla Türk Maadin Ş. ti üçüncü gelmektedir.

İlk 4 aylık krom cevheri ihracatının memleketlere göre taksimi aşağıdaki cetvelden görülmektedir. (Ton ve lira üzerinden).

Memleketler	Ton	% nisb.	Lira
Amerika B. D.	24.684	46,1	686.567
Fransa	19.952	37,2	507.260
isveç	2.440	4,6	61.240
İtalya	6.503	12,1	164.953
Yekûn	53.579	100,0	1.420.020

İcra Vekilleri Heyetinin 19.3.1940 tarihli ve 2/13177 sayılı kararla hususî işletmeler de dahil olduğu halde bütün krom işletmeleri istihsalâtının memleket dışına satışı işleri ileride Eti Bank tarafından tanzim ve icra olunacaktır. Millî Korunma kanunu ile tesbit edilen tahsisattan bu işlerin tedviri için 300.000 liralık bir müte-davil sermaye ifraz ve Eti Bank emrine tahsis olunmuştur.

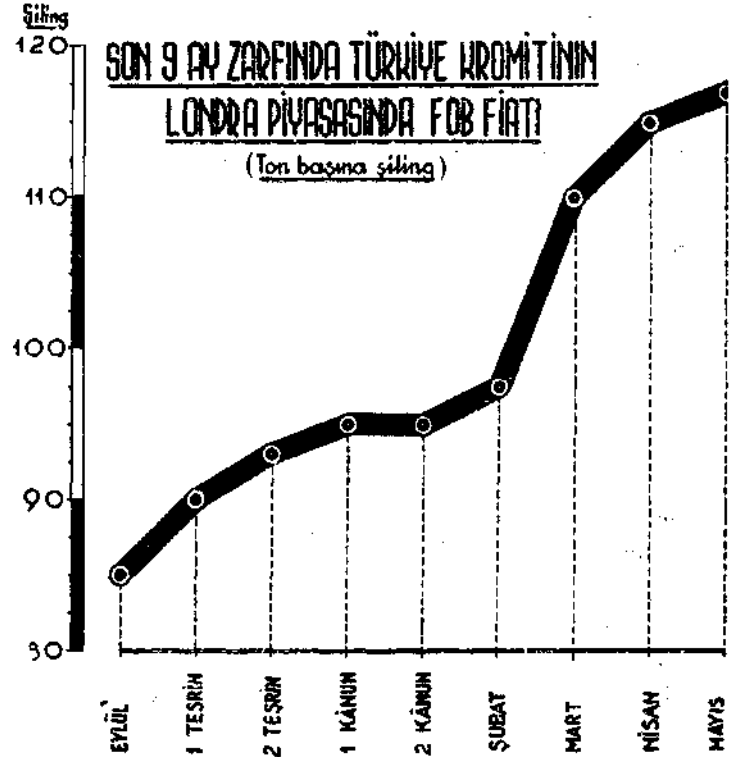
Avrupa harbi ve sterlinin dolara nisbetle düşkünlüğü krom cevherinin Londra piyasasındaki fiatlarının yükselmesini istintaç etmiştir. Harb bidayetinde Londrada ton başına (fob) 85 şilinge muamele gören % 48 Cr₂O₃ tenörlü Türk kromiti son 8 ay zarfında % 38,24 nisbetinde yükselerek mayıs nihayetinde 117,5 şilingi bulmuştur. (fiat grafiğine bak).

Diğer madenler:

Memleketin külçe veya blister bakır istihali 1939 senesindenberi sistematik bir şekilde artarak 1939 yılında 5.917 tonu bulmuştu. 1940 senesinde de bakır endüstrisi yine inkişafta devam ederek carî senenin ilk 4 ay zarfındaki istihsal yekûnu 2.426,2 tona bağı olmuştur. 1939 senesinin ilk 4 aylık istihsalâtı 1.075,2 ton olduğuna göre carî senenin aynı devresindeki istihsal % 125,65 nisbetinde yani 1.351 ton bir tezyüd kaydetmektedir. Bu miktarın 1.746,8 tonu Ergani ve 679,4 tonu da Kuarshan bakır madenlerine düşmektedir.

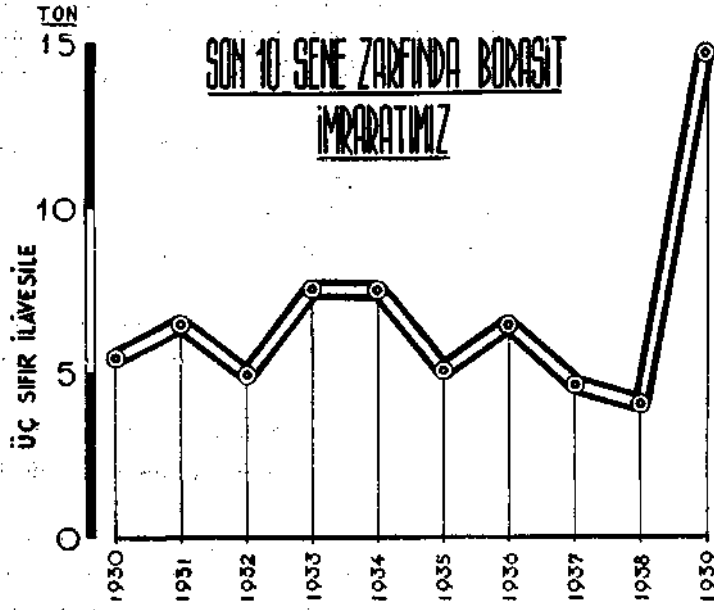
2426,2 tonu tutan 4 aylık istihsalâtın 1.971 tonu ecnebi memleketlere ihraç edilmiş ve 742.756 lira kıymetinde döviz temin olunmuştur.

Sair maden ihracatımız da seyrüseferin güçleşmesine rağmen azalmamış, bilâkis artmıştır. Aşağıdaki cetvelden görüldüğü veçhile 1940 senesi ilk 4 ay zarfındaki zımpara ihracatımız 1939 yılının aynı aylarına nazaran bir misli ve Lületaşı ihracatımız ise 13 misli bir tezyüd kaydetmektedir. İkinci derecedeki bazı madenlerin miktar ve kıymetleri itibarile tanzim edilen mukayeseli ihracat cetvelini aşağıya yazıyoruz: [*]

Madenin cinsi	1940		1939	
	İkinci Kânun-Nisan		İkinci Kânun-Nisan	
	Miktar	Lira	Miktar	Lira
Antimuan cevheri (ton)	395	45.061	950	64.000
Arsenik (kg.)	4.050	2.276	4.285	3.500
Borasit (ton)	3.048	126.276	4.769	229.742
Cıva (kg.)	2.035	8.661	3.600	7.530
Lületaşı (kg.)	4.860	19.999	380	4.145
Zımpara (ton)	4.845	86.427	2.620	34.002

[*] Eti Bank bülteninden.

Madenin cinsi	Miktar	Madenin cinsi	Miktar
Antimuan cevheri (ton)	395	Krom cevheri (ton)	53.579
Bakır külçe »	2426.2	Kükürt »	965,6
Borasit »	3048	Lİğnit »	78.500 (*)
Briket »	9684	Lületaşı (sandık)	136
Cıva (şişe)	122	Maden suyu (litre) (yalnız Kısarna-Trabzon)	65.273
Çimento (ton)	73521	Mağnezit (ton)	45
Değirmen taşı parça	335	Mermer (ton)	2593
» » çifte	320	m ³	31
» » tek	474	Taşkömür (ton)	925.145
Demir cevheri (ton)	39527	Sömikok »	19.512
Kil »	1000,1	Zımpara »	4.845

Petrol:

Türkiye umumî maden durumu faslına nihayet verirken her vatandaşı içten sevindiren ve Cumhuriyetimizin iktisadî kalkınması için büyük bir ehemmiyeti haiz olan Siirt vilâyeti, Beşeri kazası, Ramandağ petrol keşfi hakkında kısaca bir hülâsa yapmağı bir vazife sayarız. Daha 5 - 6 ay evvel 12.12.1939 tarihinde Sayın Başveki-

(*) Takribidir,

limiz Dr. REFİK SAYDAM bir nutkunda «*petrol aramalarına petrol buluncaya kadar devam etmek kararımızdır. Türk azmi nihayet bu işi de başaracaktır;* ifadesile araştırma faaliyetini teşvik ederek alâkadarları daha fazla bir enerji ile çalışmalara sevketmişti.

24.7.1939 tarihinde "Ramandağın Maymunboğazı vadisinde başlanılan sondaj ameliyesi takriben 9 ay sonra kuyunun 1048 metre derinliğinde petrole tesadüf etmiştir. Nisbeten kısa bir zamanda elde edilen bu muvaffakiyet neticesinde müte-hassıslarca yapılan müşahedeye göre bu bir tek kuyudan günde takriben 10 metre mikâb iyi evsafıta petrol istihsal edebileceği anlaşılmıştır.

Yeraltı servetlerinin istikşafı ile yakından alâkadar olan *Başvekilimiz Dr. Refik Saydam*, beraberlerinde *İktisat Vekili Hüsnü Çakır*, M. T. A. Enstitüsü Genel Direktörü *Hadi Yener* ve diğer alâkadar zevat olduğu halde 25.4.1940 tarihinde petrol mıntakasına hareket etmiş ve bizzat tetkiklerde bulunmuştur. Maymunboğazı vadisinde keşfolunan petrol sahası hakkında Sayın Başvekilimiz Bismil'den aşağıdaki telgrafi çekmişlerdir:

«*Ramandağında yapılmakta olan sondajın bugünkü vaziyeti, mütehassısların katî ifadelerine göre, bir petrol mıntakasının tezahürüdür. Mıntakanın arzı teşekkülünün müsait bulunması tezahüre hususî bir kıymet vermektedir. Bunun hududunu ve verimini tesbit için daha müteaddid sondajlara ihtiyaç vardır.*

Bundan sonraki mesaiye mütehassıslarca tesbit edilecek program dahilinde devam olunacaktır. Bu hususta icabeden tahsisat Büyük Millet Meclisinden istenilecektir.»

Başvekilimiz Ankara'ya avdetinden sonra T, B. M. M. indeki nutkunda İran'a kadar uzatılacak olan demir yoluna ait lâyiha üzerinde konuşulurken su izahatta bulunmuşlardır: Ramandağında «*hakikaten bir petrol mıntakasına tesadüf edilmiştir. Mahalinde gördüğüm vaziyete nazaran hattın oraya kadar götürülmesine henüz vaktimiz vardır. Sondajlar devam edecektir.»*

Takriben 1 - 1 1/2 sene sürmesi muhtemel olan bu yeni sondajlardan Ramandağ sahasının verim kabiliyeti ve büyük mikyasta bir petrol endüstrisinin tesisine elverişli olup olmadığı tebarüz edecektir.